

## Koşmayan Ayakkabılar Hakkında Heideggerci Bir Soruşturma

Mersiye Bora 

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşerî Bilimler Fakültesi, Felsefe Bölümü, Konya, Türkiye  
[mbora@erbakan.edu.tr](mailto:mbora@erbakan.edu.tr)

### Makale Bilgileri

### ÖZ

#### Makale Geçmişi

Geliş: 26.04.2020

Kabul: 05.06.2020

Yayın: 29.06.2020

#### Anahtar Kelimeler:

Martin Heidegger,  
Araç,  
El-altındalık,  
Beden,  
Yeryüzü.

Bu çalışmada, yürüme kabiliyetini kaybetmekte olan bir çocuğun “Ayakkabılarım neden koşmuyor?” sorusu Martin Heidegger’in *Varlık ve Zaman (Sein und Zeit)* ve *Sanat Eserinin Kökeni (Der Ursprung des Kunstwerkes)* adlı çalışmalarında tartışmış olduğu aracın varlığının anlamı göz önünde bulundurularak ele alınacaktır. Heidegger’in *Varlık ve Zaman*’da varlığının anlamını hizmetsellik olarak belirttiği aracın, *Sanat Eserinin Kökeni*’nde karşımıza güvenilirlik olarak çıkması çocuğun sorusu çerçevesinde aracın varlığını sorgular. Soru böylece aracın araçsallığını ve Dasein’in hergünlüğünde karşılaştığı şekliyle onun el-altındalığının tekrar ele alınmasını gerekli kılar. Heidegger, *Sanat Eserinin Kökeni*’nde aracın hizmetselliğinin onun güvenilirliğinin bir sonucu olduğunu iddia eder. Bu çalışma, güvenilirlik ve yeryüzü arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurularak beden ve yeryüzü arasında bir bağıntı olduğunu iddia eder. Yeryüzünün dünyayı açığa çıkarmak için gizlenmesi, Dasein’in hergünlüğünde bedenin gizlenmesi ile paralellik gösterir. Dasein’in bedeninin ilgilenecek muamele etme ile varolanları varlıklarına serbest bırakabilmesi için gizlenmesi gerekir. Bu gizlenme *Sanat Eserinin Kökeni*’nde sanat eseri aracılığıyla ortaya çıkan yeryüzünün dünya ile olan kavgasında kendini gizlemesine benzer. Beden ve yeryüzü arasındaki kendini gizleme ya da geri çekme bağıntısı, çocuğun ayakkabıları hakkındaki sorusunda ortaya çıkar. El-altında-olan, Dasein’in muamele etmesinde kendini geri çeker, bununla birlikte aracın Dasein’in kullanımında kendini geri çekmesi Dasein’in bedeninin geri çekilmesiyle mümkündür. Çocuğun ayakkabılarının kullanımında kendilerini geri çek(e)memesi araç olarak ayakkabıların hizmetselliğini ve bu hizmetselliğin altında yattığı var sayılan güvenilirlik kavramını sorgulamaya açar. Çocuğun sorusundan anlaşılan onun dünyasının üzerine yükseldiği temel beden ve ayakkabı aracı arasındaki ilişkide güvenilirliğini kaybettiğidir.

## A Heideggerian Inquiry on the Shoes which are not Running

### Article Info

### ABSTRACT

#### Article History

Received: 26.04.2020

Accepted: 05.06.2020

Published: 29.06.2020

#### Keywords:

Martin Heidegger,  
Equipment,  
Readiness-to-hand,  
Body,  
Earth.

This study searches the meaning of equipment considering the question of a child who has been losing his mobility. The child’s question of “Why are not my shoes running?” is going to be thought within Martin Heidegger’s concept of equipment focusing on his discussions about being of equipment in his *Being and Time (Sein und Zeit)* and ‘The Origin of the Work of Art’ (*Der Ursprung des Kunstwerkes*). I believe that this question deserves to reread readiness-to-hand of equipment in terms of usability in *Being and Time* and the notion of reliability which is defined as being of equipment in ‘The Origin of the Work of Art’. Reliability as being of equipment comes into the scene with the concept of the earth in ‘The Origin of the Work of Art’ where Heidegger argues that serviceability of equipment vibrates in its reliability. Considering the relation of reliability and earth this study further argues that there is a connection between earth and body in terms of their manners. Dasein’s body should hide in its concerned dealings with the entities within-the-world. That kind of hiddenness resembles concealment of the earth for the sake of unconcealment of the world. The connection between body and earth manifests itself through the question of the child. Ready-to-hand withdraws itself in Dasein’s concerned dealings, however, this withdrawal could happen on the condition of the withdrawal of Dasein’s body in its dealings.

Atıf/Citation: Bora, M. (2020). Koşmayan ayakkabılar hakkında heideggerci bir soruşturma, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 4(1), 43-55.



“This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)”

## GİRİŞ

Martin Heidegger özellikle *Varlık ve Zaman (Sein und Zeit)* ve *Sanat Eserinin Kökeni (Der Ursprung des Kunstwerkes)* adlı çalışmalarında aracın (*Zeug*)<sup>1</sup> varlığı konusunu ele almıştır. Bu çalışmada aracın varlığı konusu, yürüme yetisini gün geçtikçe kaybetmekte olan bir çocuğun annesine sorduğu “Ayakkabılarım neden koşmuyor?” sorusu göz önünde bulundurularak incelenecektir.<sup>2</sup> Bu sorudan yola çıkarak ve tekrar soruya dönerek Martin Heidegger’in aracın varlığı anlayışı *Sanat Eserinin Kökeni*<sup>3</sup> ve *Varlık ve Zaman*<sup>4</sup> eserleri bağlamında ele alınacaktır. Aracın varlığı konusunu sorgulayan bu araştırmanın asıl kaynakları olarak yukarıda adı geçen bu iki metnin seçilmesinin iki sebebi vardır. Bunlardan ilki, SEK’te van Gogh’un resmi ile kendi varlığını güvenilirlik olarak ortaya çıkaran ayakkabının, çocuğun sorusunda adeta güvenilirmez varlığı açığa çıkan bir araç olarak belirmesidir. Bu belirme araçsallığın anlamında çelişki yaratır. İkinci sebep ise çocuğun, koşma eylemini ayakkabılara atfetmiş olmasıdır. Çocuğun sorusunda açığa çıkan bu atfediş, VZ’deki Dasein’in araç anlayışını onaylar niteliktedir. Heidegger, ilk kez 1927 yılında yayımlanmış olan VZ’de kullanışlılık/hizmetlilik olarak ortaya koyduğu araçsallık anlayışının, 1949 yılında yayınlanan SEK’te aracın araçsallığı olarak güvenilirliğin bir sonucu olduğunu söyler. Bununla birlikte Heidegger SEK’te araç için “kullanımlık” dediği salt nesne ve sanat eseri arasındaki bir konumdan bahseder (Heidegger, 2007: 19). “Kullanımlık nesnelere genellikle çevremizde, bize yakın ve gerçek nesnelere” (Heidegger, 2007: 19). Kullanımlık nesnelere salt nesne gibi “bitmiş olarak, kendi içinde” bulunur, bunun yanı sıra sanat eseri gibi “insan emeğinin bir ürünüdür” (Heidegger, 2007: 19). Fakat salt nesneden ve sanat eserinden farklı olarak mütevazılığa yani kendi kendine yeter bulunuşa sahip değildir. En yakında bulunan gerçek nesne olarak kullanılmayan ayakkabıların güvenilirliği şüphelidir. Buna göre varlığının anlamı hizmetlilik olan aracın altında yatan güvenilirlik nosyonu Heidegger’in van Gogh’un ayakkabıları resmettiği tablolarından birinin estetik deneyimi ile açığa çıkmış olur. Biz, okuyucu olarak SEK’te aracın güvenilirliği konusunun işlendiği sayfalarda yeryüzü kavramı ile de ilk kez karşılaşırız. Bu çalışmada sırasıyla, VZ’de el-altına-olan araç incelenecek, daha sonra aracın varlığı ile Dasein’in tartışmalı bedensel doğası ele alınacaktır. Araç ve beden ilişkisinden araç ve dünya ilişkisine geçilecek ve SEK’te belirtilen dünyanın kuruluşu için yeryüzünün öneminden bahsedilecektir. Daha sonra yeryüzünün dünya ile ilişkisinde ve Dasein’in bedeninin onun hergünlüğünde el-altında-olanla ilgilenerek muamelesi sırasında, yeryüzü ve bedenin geri çekilme ya da gizlenme suretiyle ortak davranışlar sergiledikleri iddia edilecektir.

### El-altında Olan: Araç

*Varlık ve Zaman*’da üç farklı varlık türünden bahsedilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz; insanın varlık türü olarak varoluş (*Existenz*), el-altında-olan araçların varlık türü olarak el-altındalık (*Zuhandenheit*) ve araçsal özelliklerini kaybeden mevcut-olanların varlık türü olarak mevcut-olmaklık (*Vorhandenheit*). Bu bölümde diğer varlık türleri ile ilişkisinde aracın varlığı olan el-altındalık Heidegger’in meşhur çekiç örneğinden yola çıkılarak değinilecektir. Daha sonra aracın varlığının anlamı yukarıda bahsedilen çocuğun sorusu doğrultusunda incelenecek ve koşmayan ayakkabıların aracın araçsallığının yanı sıra Dasein’in bedensel doğasının da ontolojik bir sorun olarak oraya çıktığı iddia edilecektir. Aracın araçsallığı ve Dasein’in bedenselliğinin iç içe olduğu gösterilecektir.

<sup>1</sup> Kaan H. Ökten *Varlık ve Zaman* (2018) çevirisinde bunu “malzeme” olarak çevirmiştir. Fakat bu çalışmada *Zeug*’araç olarak çevrilecektir. Bunun sebepleri şunlardır: *Zeug Sanat Eserinin Kökeni*’nde Fatih Tepebaşı tarafından araç olarak çevrilmiştir, bu eser göz önünde bulundurulduğunda malzemenin salt nesne ile karışma olasılığı oldukça yüksektir. Bir diğer sebep ise, araç kelimesinin malzeme kelimesine nazaran ekipmanı ve eşyayı daha fazla çağrıştırmasıdır. Kaan H. Ökten’in *Varlık ve Zaman* çevirisinden yapılan direkt alıntılarda, çevirmenin çevirileri değiştirilmeden aktarılmıştır.

<sup>2</sup> ‘Ayakkabım neden koşmuyor?’ sorusu Duchenne *Musküler Distrofi (DMD)* diye adlandırılan kas hastası bir çocuğa aittir. DMD hastası çocuğun annesi 11.06.2019 tarihli Fox TV Ana Haber bülteninde bunu aktarmıştır.

<sup>3</sup> Bundan sonra SEK olarak kısaltılacaktır.

<sup>4</sup> Bundan sonra VZ olarak kısaltılacaktır.

Çekiç, onu kullanan usta için el-altında-olandır. Usta işlerken, örneğin bir kulübe inşası için kalasları birbirine çakarken bu eylemi elinin altındaki çekicinin hangi malzemelerden meydana geldiğini düşünmeden yapar. Ustanın işine dalmasıyla elinin altındaki çekiç adeta onun için görünmez olur. Usta çekici mutlaka bir şey ortaya koymak için kullanır, buradaki sebep yağmurdan, sıcaktan kaçınarak sığınacak bir barınak inşa etmektir.<sup>5</sup> Çekiç, her zaman bu inşaat alanındaki diğer alet edevatla birlikte düşünülür. Aslında çivi, kalas ve ustanın alet çantasındaki diğer ekipmanlar olmadan çekicinin çekiçliğinden bahsedemeyiz. Çekicinin çekiçliği, ustanın onu kullanmasıyla, yani kulübe yapmak için çivi çakmasıyla meydana çıkar. Bununla birlikte, Dasein'in ustalığı da çekiç, çivi, kalas gibi araçların el hüneri ile manipüle edilerek bir ürün ortaya konmasında imkandır. Ustanın çekici kullanması çekicinin varlığını açığa çıkarır, yani, usta çekiçle işledikçe çekici kendi varlığına serbest bırakır. Usta çekici varlığına serbest bıraktıkça, orada bir kulübe yükselir. Orada bir kulübe yükseldikçe de ustalıktan bahsedebiliriz. Bu durumda ne tek başına çekicinin araç varlığı, ne de araç olmadan tek başına usta Dasein'in imkânı söz konusudur. Heidegger'e göre zaten tek bir araç diye bir şey var olamaz. "Malzemenin varlığına hep bir malzeme bütünü aittir. Malzeme bu bütün içinde ne ise o olabilmektedir" (Heidegger, 2018: 116). Bu bütünlük içinde araçlar birbirlerini imler. Bir başka deyişle, çekiç çiviye, çivi kalası, kalas da başka araçları işaret ederek bir bütünlük içinde kendilerini gösterir. Dasein'in dünyada diğer varolanlarla birlikte varoluş şekli işte bu ustanın araçlarla ilişkisi gibidir. Dasein'in etrafındaki varolanlara bakışı bir-şey-için-bakıştır (*Umsicht*). Bir-şey-için-bakış hem etrafa yani yakın çevreye bakmak hem de bir erek için bakmak manasındadır (Sinclair, 2006: 53). Bir-şey-için- bakış, bakılan şeyin ne olduğu ve ne işe yaradığını; Dasein'in o şeyin içinde bulunduğu kontekste aşına oluşunu kapsar. Ustanın çekice bakışı pratiktir. Fakat bu bakış, çekiç çivi çakma işlemini yerine getiremediğinde, örneğin çekicinin tahta olan sapı demir olan başından ayrıldığında, ustanın çekice olan bakışı teorik bakışa dönüşür.<sup>6</sup> Çekiç, bir-şey-içinliğini kaybederek demir ve tahtadan oluşan iki parçanın birleşmesinden meydana gelen bir mevcut-olana dönüşür. Bu örnekten yola çıkarak Dasein'in dünya-dahilinde varolanlarla (innerweltlich Seienden) karşılaşmasında ya da ilgilenerek muamele etmesinde el-altında-olanın mevcut-olana öncelliğinin altını çizmek gerekir. Heidegger, bunu şu sözlerle dile getirmiştir:

"Örneğin ilgilenme sırasında en yakın el-altında-olan varolanın kullanışsız yani belirli bir kullanım için uygunsuz olduğu görülebilir. İş malzemesinin arızalı olduğu veya malzemenin uygun olmadığı ortaya çıkabilir. Bu durumda bile *malzeme* daima ve her durumda el-altındadır. Kullanışsızlığı keşfeden, seyredilerek tespit edilen nitelikler değil, kullanılarak muamele eden bir-şey-için bakıştır. Kullanışsızlığı bu şekilde keşfedilince malzeme dikkat çeker. *Dikkat çekme* el-altında-olan malzemeyi belirli bir el-altında-olmama içinde sunar. Ama bunda şu yatar: Kullanışsız olan öylece yerde kalır –şu veya bu görünüme sahip olup bu görünüme sahip bir el-altında-olanlık olarak daima mevcut olandır o. Saf mevcut olma, kendini buradaki malzemede bildirmiş olur. Ancak akabinde kendini ilgilenilen el-altında-olmaklığına yani tamir edilmesi gereken malzeme haline yeniden geri çeker" (Heidegger, 2018: 122).

<sup>5</sup> Barınak, Dasein'i hem gizleyen hem de koruyan olarak ona ormanın içinde bir yaşam alanı açar. Buna göre çekiç ile sığınak yapma örneği dünya-içinde-varolma olarak Dasein'in dünyada bulunuşunun, evindeymişçesine yaşamasının yanında Dasein'in varolanları varlıklarına serbest bırakarak kendi varlığını da inşa etmesi olarak okunabilir.

<sup>6</sup> El-altında-olan araç işlerken kullanılamaz hale gelip de işimize engel olması durumunda, mevcut-olandan önce el-altında-olmayan olarak kendini gösterir. El-altında-olmayan, el-altında-olana ihtiyacımız ölçüsünde rahatsızlık verir (Heidegger, 2018: 123). Araç, bir türlü görevini yerine getiremediğinde ve işimize mani olmaya devam ettiğinde el-altında-olan, mevcut-olana dönüşür. Heidegger'in de belirttiği gibi "El-altında-olmaklık öyle kolayca kaybolup gitmez. Bilakis kullanılmaz olanın dikkat çekişi onun veda edişi gibidir. Bu sırada el-altında-olmaklık bir kez daha kendini gösterirken el-altında-olanın dünyevi niteliği de kendini beyan etmiş olur" (Heidegger, 2018: 124).

VZ’de kullanışlılık olarak tabir edilen aracın varlığı SEK’te hizmetsellik olarak tekrar karşımıza çıkar. Fakat, SEK’i yazdığı dönemde Heidegger aracın kullanışlılığı ya da hizmetselliğinin onun güvenilirliğinden geldiğini iddia etmiştir. Bununla birlikte, hizmetsellik kaybedildiğinde, güvenilirlik de ortadan kalkmış olur. Buna göre, eskiyen araçlar hizmetselliğini kaybettiğinde güvenilirliğini de kaybederek öylesine şey olur, eskiyen aracın hizmetselliği sıradanlığa dönüşür (Heidegger, 1993: 160).<sup>7</sup> Buradan, aracın güvenilirliğinin hizmetselliğinden geldiği sonucu çıkarılmamalıdır, aksine, Heidegger’e göre hizmetsellik güvenilirliğin içinde titrer/tınlar (*vibrate*) ve onsuz hiçbir şeydir (Heidegger, 1993: 160). Fakat hizmetsellik için söylenen bu ortadan kalkış bu çalışmanın motivasyonunu oluşturan soruda olduğu gibi araçta bir yıpranma ya da form bozukluğundan meydana gelmiyorsa, değiştirildiğinde ya da tamir edildiğinde hala aracın hizmetselliğinden bahsedemiyorsak, bu tür bir varolanın el-altındalığının nasıl kaybolduğu sorusunu sormamız gerekir. Yürüme kabiliyetini kaybeden bir çocuğun ayakkabısı, SEK’te güvenilirlik olarak isimlendirilen ayakkabının varlığına bir tezat oluşturur mu? Formunu kaybetmeden, eskimeden, çocuğun ayaklarına küçük gelmeden ayakkabının koşmak için kullanılmıyor olması, yani koşmaya yarayan hizmetselliğini ve dolayısıyla el-altındalığını farklı bir şekilde kaybetmiş olması, araçla olan ilişkide Dasein’in bedenselliğini işin içine katmamızı zorunlu kılar.

### Beden ve Araç İlişkisi

Heidegger felsefesinde Dasein’in bedeni oldukça tartışmalı bir konudur. Başak Keki’ye göre Emmanuel Levinas’ın hiçbir zaman karnı acıkmayan Dasein tespiti, Heidegger’in bedeni reddi ile alakalı oldukça çarpıcı bir gözlemdir (2016: 327). Andrea Hurst, Helen Keller’in deneyimini Heidegger’in Dasein analitiği ile ele aldığı çalışmasında, Dasein’in Keller’in aksine fiziksel bir engeli olmayan bir yetişkin bedenine sahip olduğunu, ayrıca engelli ya da bakıcıya muhtaç bir çocuk olmadığını iddia eder (2003). Bu yorumlar, her ne kadar ilk bakışta engelli bir çocuğun sözlerinden yola çıkıldığı takdirde Dasein hakkında söyleyeceklerimizin ancak Dasein’in evrenselliğinin reddiyesine yarayacağı izlenimini verse de, koşmayan ayakkabıların fenomenolojik önemi Dasein analitiği göz önünde bulundurulunca bir ontolojik mesele olarak açığa çıkar. Heidegger’in Dasein analizi onun hergünlüğünü anlamakla başlamalıdır. Dasein hergünlüğünde nesnenin karşısında duran, kendini ondan soyutlayabilen bir varolan değildir. Heidegger’in fundamental ontolojisi işte bu hergünlüğü felsefenin konusu yapar. Hergünlükte Dasein dünyanın içine adeta batmıştır, dolayısıyla kendini dünyadan soyutlayabilen bir özne olarak anlamaz. Heidegger’in temel ontolojisi geleneksel Batı felsefesinin üzerine yükseldiği özne ve nesne, zihin ve benden gibi ayrımları yıkmayı amaç edinir. Heidegger’de beden tam da bu sebepten problemlidir. Charles Guignon’a göre, Heidegger zihin-beden ikiliğine düşmemek için –çünkü Kartezyen geleneğe göre beden zihin ile tezat bir şekilde okunur– bedene olan referanslardan kaçınmıştır (2009: 198). Heidegger, Dasein’in bedensel doğasının VZ’de ele alınması uygun düşmeyen bütün bir problemi barındırdığını, dünya-içinde-varolma olarak Dasein’in mekansallığını anlattığı bölümde, bedensellik problemini tanıdığını bir parantezin içine adeta sıkıştırmıştır (Heidegger, 2018: 173). Bununla birlikte, Dasein’in bedenselliğini el-atında-olanın varlığı doğrultusunda ve Dasein’in mekansallığı çerçevesinde anlatmaya çalışmıştır. Anlamı pek de açık olmayan bir şekilde eldivenlerin, sağ ve soldan oluşan bir çift olması dolayısıyla Dasein’a yön gösterdiğini ve fakat çekiç için bunun mümkün olmadığını söylemiştir. Böylece, Dasein’in bedenselliği, bu örnekte, el-altında-olan eldivenler aracılığıyla Dasein’in mekansallığına yedirilmiştir.<sup>8</sup> Öte taraftan, Heidegger, VZ’den yıllar sonra *Zollikon*

<sup>7</sup> Heidegger’in bu iddiası yalnızca gündelik Dasein’in eskiyen araca bakışı olarak düşünülebilir. Oysa ki Nazım Hikmet’in *Memleketim* şiirinde bahsettiği eskimiş ayakkabıları, güvenilirliği sıradanlığa dönüşmüş alelade bir şey olmanın aksine, sürgünde bir şairin dünyasını açar. Tıpkı van Gogh’un ayakkabılar resminin köylü kadının dünyasını açıklaması gibi.

<sup>8</sup> Bu konunun daha derinlemesine ele alındığı bir çalışma için bkz.: (Keki, 2016)

*Seminerleri*'nde beden anlayışına açıklık getirmeye çalışır.<sup>9</sup> Heidegger, bu derslerde *Körper*, yani belirli bir zamanda ve mekanda yer kaplayan fiziksel bir organizma olarak beden ve *Leib* yani ilişkisel olarak burada olan ve bizim eylemlerimizin ikamet ettiği yaşayan beden olarak iki tür beden anlayışı tarifler (Guignon, 2009: 198). İlk beden anlayışını doktorların üzerine çalıştığı fiziksel beden olarak, *res extensa* olarak anlayabiliriz; ikinci tür beden anlayışı ise yaşayan, dünyadaki varolanlar ile alışkanlık ilişkisi içinde ve kendisi de bir ilişkiler bütünü olan bedendir. Bu derslerde Dasein'in bedeni *leiben*<sup>10</sup> olarak tanımlanmıştır. Burada önemli olan Dasein'in anlamlı bir kontekstte hareket etmesidir. Herhangi bir *leiben* anlam açıklığından ortaya çıkar ve ona katkı sağlar. Heidegger'e göre *leibenin* ufku algılanan, görülen ve işaret edilen şeye kadar uzanır (2001: 197). Heidegger *Zollikon Seminerleri*'nde *leiben*i anlattığı esnada şöyle bir örnek verir: *leiben* onun "şimdi" görüyor ve işaret ediyor olduğu pencerenin tahtalarına kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte yalnızca *leiben* ile herhangi bir pencere tahtasının anlamını deneyimlemenin mümkün olmadığını, "pencere tahtası" diyebilmek için bile varlığın önceden anlaşıldığının varsayılması gerektiğini iddia eder (Heidegger, 2001: 197). Böylece, *leiben* algılanan, görüş alanı içinde erişilen şeye işaret etmedir. *Leiben* duyular dahilinde meydana gelir, fakat varlığın anlaşılması asli olarak, her zaman ve halihazırda *leibene* dahildir (Heidegger, 2001: 197). Heidegger'in *Zollikon Seminerleri*'nde beden etten ve kemikten bir mevcut-olan, yalnızca fiziksel bir varolan değil, kendi derisinin ötesine uzanan, aktif olarak dünyaya yönelen ve dünya ile birbirine geçen, örülen bir bedendir (Aho, 2010: 37). Bu açıklamalar, Dasein'in bedeninin maddeselliğini değilmez, orada-olan [*Da-sein*] olarak okunduğunda Dasein'in bedenselliği onun buradallığını imlerken ora ile bura arasında keskin bir sınırdan bahsedilemez. Dasein'in bedeni bir tür zımnî bilgi ile dünyadadır da denebilir. Kevin Aho'nun da iddia ettiği gibi bedeninin zımnî bilgisi her zaman şeylerin objektif farkındalığından önce gelir (2010: 35). Akoijam Thoibisana bunu şöyle örnelemiştir: "Gece yarısı, yarı uyur vaziyette su içmek istediğimde bedenim beni mutfağa yürütür. Beden, hâlihazırda, kapı nerde, buzdolabı nerede, elektrik düğmesi nerede bilir" (2008: 4).

VZ'de insan, diğer varolanların merkezinde değişmeyen bir töz olarak düşünen bir ben olmaktan ziyade orada, ihtimam-gösterme (*Sorge*) olarak kendi varlığının anlamı sonluluğundan gelen, dünya-dahilindeki varolanlarla ilintililik halinde, dünyada olan olarak vardır. Yukarıda da kısaca bahsedildiği gibi hiç şüphesiz, VZ'de Heidegger, Batı metafiziğinin temsilcisi olarak Descartes'i bellemiş, Kartezyen felsefeyi metafiziğin zirvesi olarak ele almış ve anlaşılır olmak adına kendi ontolojisini Kartezyen ontoloji ile olan zıtlık üzerinden sunmayı uygun görmüştür. Fakat, Heidegger'in beden ve zihin ikiliğini reddetmesi, onun bedeni reddetmesi anlamına gelmez. Heidegger, zihnin karşısında, onun zıttı olarak konumlandırılmış olan bedeni reddeder. Heidegger, ontolojik soruşturmasında önontolojik olan gündelik yaşamı ve gündelik hayatta varolan entitelerle olan ilgilenme (*Besorgen*) ve itina-gösterme (*Fürsorge*) ilişkimizi temele alırken, Descartes, *Meditasyonlar*'ına gündelik hayatı ve etraftaki, en yakınındaki varolanların varlıklarını inkarla başlar. Çünkü duyu edimleri ve inançları onu geçmişte çokça kandırmıştır. Daha sonra bu varolanların varlıklarını kabul etse de metodolojik olarak inkâr edemeyeceği ve şüpheye düşemeyeceği düşünme edimi dolayısıyla uzamsal ve maddesel varolanların varlıklarını temellendirir. Bu tutumuyla Descartes, varolanların varlıklarını, hesaplayan zihnin aktivitesine tabi tutar. Varlığı ihtimam gösterme (*Sorge*) olan insanın, etrafındaki varolanlarla olan ilgilenme (*Besorgen*) ilişkisi zaten Kartezyen felsefenin konusu değildir.

Yukarıda değinildiği üzere, aracın varlığı VZ'de çoğu zaman el-altındalık olarak karşımıza çıkar, araç, yalnızca işlevini yerine getiremediğinde mevcut-olandır. Hubert Dreyfus'a göre VZ'nin ilk bölümü, el-altında-olan aracın ontolojik olarak mevcut-olandan daha temel/fundamental olduğunu

<sup>9</sup> Jean-Paul Sartre ve Karl Löwith Heidegger'i Dasein'in bedeni problemi konusunda eleştirenlerin başında gelir (Dahlstrom, 2013: 40).

<sup>10</sup> "Bodying-forth" kelimesi Türkçe'ye tercüme edilmesi zor bir kavram olduğu için, kelimenin Almancası tercih edilmiştir.



göstermek üzerinedir (1984: 24). Araçlarla ilgilenme hiçbir zaman mevcut-olana bir değer ya da fonksiyon eklemleyerek inşa edilmez (Dreyfus, 1984: 24). Mevcut-olan, daha ziyade mantıksal uslamlamaya, hesap yapmaya uygundur. Mantıksal uslamlamadan önce buna temel olan hergünlük vardır ve varolanların varlığı el-altında-olanda bir problem varsa mevcut-olan olarak açığa çıkar (Dreyfus, 1984: 24).

“El-altında olanlarla dünya dahilinde karşılaşılır. Buna göre bu varolanın el-altında-olma halindeki varlığı dünya ve dünyasallıkla herhangi bir ontolojik ilişki içindedir. Dünya bütün el-altında-olanların içinde zaten hep ‘burada’ vardır. Tüm karşılaşılana birlikte dünya (tematik olmasa da) öncel olarak zaten keşfedilmiştir” (Heidegger, 2018: 136).

Fundamental ontoloji, Dasein’in hergünlüğünün analizinden başlar, bu sebeple Dasein’in el-altında-olanla karşılaşması mevcut-olanla karşılaşmasından daha öncedir. Dasein, hergünlüğünde pratik bağlamda hali hazırda anladığı varolanların varlığını ancak pratik amaçlarını yerine getiremediği zaman mevcut-olan olarak anlar. Ayrıca, Dasein, hiç bilmediği herhangi bir dünyaya değil, aşına olarak hali hazırda tanıdık dünyada da olduğundan, dünya-içinde-varolmaya fırlatıldığından, el-altında-olanla karşılaşması mevcut-olandan öncedir. Varlık türü el-altında olan araçla karşılaşmamız, her zaman dünya içinde, zamansal ve amaçsal yönelimle aracın gördüğü işlevin, uzamsal bir sınırla ayrılmamış bütünlüğü içinde gerçekleşir. Bu bağlamda bir sonraki bölümde dünya ve araç arasındaki bağıntı incelenecektir.

### Araç ve Dünya İlişkisi

Heidegger, VZ’de dört çeşit dünya tanımı sıralar (2018: 110-111). İleri “ontik bir tasarım olarak dünya içinde mevcut olabilen varolanların tümlüğünü” ima ederken, ikincisi ilkinde varolan olarak belirtilen mevcut olanların varlık alanını ima eden ontolojik olarak dünyadır. Heidegger, buna örnek olarak matematik dünyasını göstermiştir ve buradan hareketle bu dünyanın içinde varolanlar olarak matematiksel nesnelere düşünülebileceğini belirtir. Dünyanın üçüncü tanımı ise yine ontiktir fakat bu kez Dasein için içine girer. Bu dünya Dasein’in içinde yaşadığı dünyadır; kamusal olan “biz” olarak birlikte yaşanan dünyayı ve Dasein’in kendisine ait “zati” olanı/dünyayı, bir başka deyişle Dasein’in içinde, evinde olduğu “çevreleyen-dünyayı imler” (2018: 110-111). Bu dünya “...fili Dasein’in kendisi olarak ‘yaşadığı’ bir ‘içinde oluş’ olarak” vardır (Heidegger, 2018: 111). Heidegger’e göre dünyanın üçüncü tanımı ontik ve önontolojiktir. Dünyanın dördüncü tanımı ise “ontolojik-varoluşsal *dünyasallık* kavramını imler” (2018: 111).

Heidegger VZ’de dünyayı tırnak içine aldığı anda onu yukarıda belirtilen ilk anlamında kullanır, tırnak içine alınmayan dünya ile Dasein’in içinde yaşadığı dünyayı kastettiğini söyler (Heidegger, 2018: 111). Buradan yola çıkarak, Heidegger’in SEK’de van Gogh’un resmine bakarak anladığı köylü kadının dünyasının üçüncü anlamdaki dünya olduğu, Dasein’in içinde yaşadığı ontik olan olduğu düşünülebilir.

VZ’de Dasein’in dünyasının hâlihazırda bir anlamlılık bütünü olarak onun meskeni olduğunu ve Dasein’in dünya ile dünya içindeki varolanlara aşına olduğunu söylemiştik. Heidegger, VZ’de dünyanın kurulumundan ya da inşasından bahsetmezken SEK’te, Zeynep Direk’ in de belirttiği gibi, sanat eserine dünya kurucu ve dünyanın varlığını belirleyici ontolojik bir değer atfetmiştir. Direk’e göre SEK göz önünde bulundurulduğunda “sanat eserinin tesisinden önce ne bir dünya sahnesinden ne de hatta bir yeryüzünden” bahsedilebilir (2012: 107). Önce, dünya kuran sanat eseri vardır.<sup>11</sup>

<sup>11</sup> Dünya kuran eser, Yunan tapınağında Yunan dünyası için tarihsel bir öncelikte vardır. Adeta Yunan dünyasının varlığı tapınağın oradallığıyla mümkündür.

Yukarıda bahsedildiği gibi varolanların varlığı VZ’de üç türde kategorize edilmiştir ve bu eserde şeyin (*Ding*) varlığının üzerinde pek durulmamıştır.<sup>12</sup> SEK’te ise şey üç tarzda ve birbiriyle alakalı olarak anlatılır.<sup>13</sup> Şeyin SEK içinde beliren üç tarzı olan salt nesne, araç ve eseri, Heidegger’in de başvurduğu bir yöntem olarak, örnekleyerek anlatmak uygun düşmektedir.

Mermer parçası salt nesnedir çünkü kendi başına oluşur ve kendi içinde bitmiş olarak bulunur. Ayakkabı, bitmiş olarak kendi içinde bulunur fakat insan emeğinin ürünü olduğu için kendi başına oluşamaz. Van Gogh’un ayakkabılar resimleri ise insan emeğinin ürünüdür fakat kendi başına oluşmuş ve hiçbir şeye zorlanmayan salt nesneye benzerler. Araç, yarı salt nesne ve yarı sanat eseridir çünkü nesnel/şeyssel özellik taşıdığı halde kendi kendine yeten bir bulunuşu yoktur. Araç, bağımsız bir şekilde kendi kendine durmaz (Heidegger, 1993: 154-155). Heidegger araçtan hem VZ’de hem de SEK’te bahseder. Fakat, VZ’de el-altında-olan olarak görmüş olduğumuz araç, SEK’te yarı salt nesne ve yarı eser olarak karşımıza çıkar. VZ’de “aletin aletselliği sanat eserinden değil, *Dasein*’in dünya içre olanlarla meşguliyetinden yola çıkarak düşünülür” (Direk, 2012:108, dipnot 4).

SEK’te aracın varlığını soruştururken tuttuğu yol, Heidegger’i köylü kadının dünyasına getirmiştir. Heidegger’ in aracın varlığını soruşturuyor olmasının sebebi ise aracın en bilindik şey (*Ding*) olmasıdır. Aracın araçsallığını basitçe tanımlamaya çalışan Heidegger, özgün olmak adına felsefi kuramlara başvurmamak için –felsefi kuramlara başvurması daha önceki yorumların müdahalesini kabul ettiği manasına gelir– herhangi bir imgeye ihtiyaç duyar. Van Gogh’un ayakkabılar resmine de ilk olarak imgesel olduğu için başvurur.<sup>14</sup> Yarı sanat eseri olarak araçtan yola çıkan Heidegger eserin eser varlığını anlamayı amaçlar. Eserin eser varlığı *Dasein*’in içinde-olduğu (*In-sein*) dünyayı kurar. Varolanların varlığı *Dasein*’in hergünlüğü ya da gündelik pragmatik muamelesinin dışında ama teorik de olmayan bambaşka bir ışık altında sanat eseri sayesinde meydana çıkar.

“Ayakkabı aracının boş içinin, karanlık ağzından iş basamaklarının güçlükleri adeta sızıyor. Ayakkabının sert yapılı ağırlığında, üzerinde sert rüzgârların estiği tarlanın uzun, birbirini hatırlatan çizgiler yardımıyla uzun gidişin uysallığı toplanır. Derinin üzerinde nem ve toprağın çukurları var. Tabanlarda, çöken akşamdan dolayı tarla yolunun yalnızlığı karışır. Ayakkabıda toprağın sessiz çılgılığı, olgun başakların sessiz ödülü ve kışı yaşayan tarlanın, nadasa bırakılmış tenha tarlanın açıklanmamış başarısızlığını fısıldar. Bu araç yardımıyla ekmeğin güveni, sıkıntıyı atmanın verdiği dile getirilemez sevinci, doğumun verdiği çalkantı ve ölüm tehdidindeki titremenin şikâyetsiz korkusunu hissederiz. Bu araç toprağa aittir ve köylü kadının dünyasında yurt tutar. Araç bu yurt tutmuş aitikten kendi içindeki dinginliğini yaratır” (Heidegger, 2007: 24).

Yukarıdaki alıntıya göre, Heidegger’e konuşan resim, ayakkabı aracının yeryüzüne<sup>15</sup> ait olduğunu ve köylü kadının dünyasında korunduğunu, muhafaza edildiğini anlatır. Resmin, Heidegger’e

<sup>12</sup> VZ’de, Heidegger şeyin (*Ding*) maddesel, uzamsal töz manasında *res* olarak anlaşılmasından kaçındığı gibi, eski Yunanların şeyler için kullandığı ‘*pragmata*’ deyimini benimsemiş görünür (2018: 115). Fakat, şey, hiçbir zaman SEK’te olduğu gibi soruşturulmamıştır. VZ’de şey, ya *res* olarak mevcut-olana ya da *pragmata* olarak el-altında olana dahil edilmiştir.

<sup>13</sup> Bunların ilişkisel okumasını yapan Derrida’ya göre salt nesne, araç ve eser her biri şey olarak birbirinin içine geçmiş vaziyette düşünülmelidir (2009: 305).

<sup>14</sup> Fakat buradan ayakkabı resminin temsili olduğu sonucuna gidilemez, çünkü SEK’in seyri göz önünde bulundurulduğunda Heidegger ilk önce herhangi bir araç ve bir şey olarak ayakkabının varlığını sorgulamak için işe koyulurken herkesin gözünde canlandırabileceği bir imge seçmeye çalışmıştır. Seçtiği imge olarak van Gogh’un pek meşhur ayakkabılar tablosu/ tablolarından birini (ki van Gogh bunlardan bir sürü resmetmiştir, Heidegger de bunun farkında olduğunu belirtmiştir) düşünmemizi ister. Daha sonra ise, Heidegger ona konuşan tek bir eserden yola çıkarak resimdeki ayakkabıların köylü kadının dünyasını nasıl açtığını adeta şiirsel bir dille anlatır. Heidegger, kadının gündelik hayatını, ayakkabının yeryüzüyle ilişkisini, resmin filozofa açtığı alanın içinden tasvir eder. Böylece ilk aşamada temsili bir imge olarak düşünülen resmin temsili olup olmaması, Heidegger’in eseri deneyimlemesiyle önemsizleşir. Çünkü eser, kendi açtığı ve varolanların varlıklarını açılmadığı alana Heidegger’i kendi dünyasından çekip çıkararak dahil eder ve köylü kadının dünyasını ona açar.

<sup>15</sup> Yukarıdaki alıntıda toprak olarak çevrilmiştir

konusmasıyla birlikte yeryüzü ile ilk defa karşılaşmış oluruz. Böylece araç SEK'te, yeryüzü ve Dasein'in dünyası arasındaki bağlantı olarak ortaya çıkar. Heidegger' in van Gogh'un köylü ayakkabıları resmini deneyimlemesi ile aracın varlığı güvenilirlik olarak meydana çıkmış olur.

“Yalnızca burada, ayakkabılar ne ise odur. Hatta köylü kadın çalışırken ayakkabılar hakkında ne kadar az düşünürse, onlara ne kadar az gözü kayarsa, onların ne kadar az farkında olursa, ayakkabılar oldukları gibidir. Kadın, onlarla yürür ve ayakta durur. Ayakkabılar, işte böyle hizmet etmiş olur. Aracı kullanırken bizim aracın karakteriyle karşılaşmamamız gerekir” (Heidegger, 1993: 159).

Heidegger'e göre, aracın güvenilirliği sayesinde köylü kadın kendi dünyasından emindir. Zira aracın güvenilirliği yalın dünyaya emniyet hissi verir ve yeryüzüne, onun daimî isteminin özgürlüğünün güvenini telkin eder (Heidegger, 1993: 160). Böylece, aracın hizmetselliği onun güvenilirliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Her ne kadar aracın varlığının güvenilirlik olduğu SEK'te dile getirilse de, VZ'de aracın, dolayısıyla dünyanın güvenilirliğinin Dasein'in varlığının bir ön koşulu olarak hali hazırda bulunduğu iddia edilebilir. Araç, Dasein'in hizmetinde olmadığı zaman araç varlığından mahrum kalır çünkü ilksel olarak Dasein'in hizmetindedir. Mevcut-olan, yalnızca el-altında-olanda bir problem ortaya çıktığında kendini gösterir. Bu da deforme olma, işlevini kaybetme gibi durumlarda meydana gelir. Aracın varlığına güvenilirlik tespiti yapanın, resimden bunu çıkararak Heidegger olduğu ve Heidegger'e göre köylü kadının kendi ayakkabılarını hizmetsellik çerçevesinde anlıyor oluşu gözden kaçmamalıdır. Tıpkı yeryüzünün gizlenerek<sup>16</sup> Dasein'in ikamet ettiği dünyayı açığa çıkarması gibi ayakkabının kendi varlığı da köylü kadına açık olmaksızın, ondan gizlenerek filozofun eseri deneyimlemesinde açığa çıkar.<sup>17</sup>

Asıl sorumuza geri dönersek, ayakkabının çocuk için artık koşmuyor oluşu Heidegger' in SEK'te “güvenilirlik” olarak tanımladığı aracın varlığına ters düşer. Heidegger, VZ'deki el-altındalığın (*Zuhandenheit*) hizmetselliğinin SEK'te güvenilirliğin bir sonucu olduğunu iddia eder. El -altında-olan ve onun varlığı olarak hizmetsellik VZ'de her zaman bir anlam bütünü (*Bedeutung*) ve dünyadaki diğer varlıklarla alaka içinde anlaşılmalıdır (*Verweisung*). Öyle ki el-altında-olan, işlevselliğinde kendi şeyliğini geri çekecek ki Dasein kendi varlığını tasar(ım)layabilsin (*Entwurf*).<sup>18</sup> Öte taraftan el-altında-olan araç, alet yahut eşya, Heidegger'e göre, eskiyip yıpranınca alelade bir şeye dönüşür ve güvenilirlik ondan geçer. Fakat, buradaki ayakkabının koşmaması durumu, ayakkabının eskimişliğiyle ya da ayakkabının çocuğa küçülmesiyle alakalı değildir. Bir yetişkine göre açıktır ki, çocuk yürüme kabiliyetini kaybedişini ayakkabının işlevini yitirmesiyle anlatmaktadır. Varolanları mevcut-olana indirgemeye meyilli yetişkin aklı, koşamama edimini ayakkabılardan bağımsız olarak düşünebildiği için çocuğun ayakkabılarını koşma edimi ile birlikte anlamasını hatalı bulabilir. Çocuğun anladığı ne hatalı ne de yanlıştır, çocuk varolan ayakkabısını mevcut-olana indirgemez. Çünkü Dasein, dünya-çinde-varolmadır, orada-olmadır. Dasein'in oradalığı dünya içinde olagelmesi ve onun varlığının dünyadaki ilişkisellikten ibaret olduğunu, hergünlüğümüzde etrafımızdaki şeylere tabi olduğumuzu ve o şeyleri kendileri olmaya, kendi varlıklarına bağışlayabildiğimiz, bir başka deyişle varolanları varlıklarına serbest bırakabildiğimiz sürece hergünlüğümüzde Dasein olabildiğimiz anlamına gelir. Dasein'in aksine Descartes'in *cogitosu* varolanları varlıklarına serbest bırakmaz, bilakis, varolanların

<sup>16</sup> Bizim, yeryüzüne olan bilimsel, teorik ya da teknik müdahalemiz yeryüzünü açığa çıkarmaz. Yeryüzünün içini açıp bakamayız. Nasıl taş ağırsa ve bu taşın ağırlığı teraziyile ölçmeye kalkışıldığında bizden kaçıyor, yeryüzü de bu tarz müdahalelerde bizden kaçacaktır. Yeryüzü, yalnızca kendisini gizleyen ve dünyayı koruyan olarak açığa çıkar (Heidegger, 2007: 37).

<sup>17</sup> Dünya ve yeryüzü ilişkisi olarak *kavga* için bkz: (Heidegger, 2007: 39)

<sup>18</sup> “Tasarlama, Dasein'in kendi varlığını ona göre tertip ettiği ve üzerinde düşünülmüş bir plana kendini ilişkilendirdiği bir şey değildir. Bilakis Dasein zaten kendini hep tasarlamıştır ve var olduğu müddetçe de tasarlayıcıdır” (Heidegger, 2018: 227-228).



gündelik yaşamda çabasızca kendine bıraktığımız varlıklarını onlardan alır ve onları tek bir çeşit varlığa, mevcut-olana indirger. Oysa ki mevcut-olan, Heidegger'e göre el-altında-olanda bir problem olduğu ve ona teorik olarak yaklaştığımız zaman varolanın büründüğü varlık biçimidir. Öte taraftan çocuğun ayakkabılarının artık koşmuyor oluşu o ayakkabıları ne el-altında-olan ne mevcut-olan olarak anlamamıza imkân verir. Çocuğun koşmayan ayakkabıları el-altında-olan olamaz çünkü çocuğun onunla ilgilenmesinde ayakkabılar kendilerini geri çekmez, çocuğun ayakkabılarına yöneldiği görülmektedir. Koşmayan ayakkabı mevcut-olan da olamaz çünkü çocuk ayakkabıları ile hala onların hizmete, kullanışlılığı, işe yararlığı çerçevesinde ilgilenir. Bununla birlikte hizmete yerine getiremeyen, ona “en yakın ve gerçek” nesne olan ayakkabı, koşmayı garantilemediğini açığa çıkardığı anda güvenilirlikten de uzaktır. VZ’de araç hizmete, kullanılabilirlik çerçevesinde manipüle edilebilir ve bizim emrimizde olan olarak anlaşılmıştır. Fakat Heidegger’in sonraki eserlerinde araç yalnızca bizim emrimizde olan olarak sınırlandırılmaz.

### Araç, Beden ve Yeryüzü İlişkisi

Hubert Dreyfus araç anlayışını tarihsel olarak üç aşamada irdeler (1984). Ona göre araç farklı şekilde de olsa her zaman kullanışlılığı imlemiştir. İlki eski Yunandaki gibi araca ona uyan cevabı vererek kullanma, ikincisi aracı bir fonksiyonu yerine getiren fayda sağlayan olarak kullanma, üçüncüsü ise kullanıp atma, yani tüketme. Dreyfus’a göre, VZ’deki araç ikinci anlamdadır, fakat Heidegger daha sonraki çalışmalarında Parmenides aracılığıyla eski Yunandaki “*the useful*” kullanışlı olana döner (Dreyfus, 1984: 26). “Kullanmak (*to use*) ilk olarak şeyi ne idiye ve nasıl idiye o olmaya bırakmak demek. Bir şeyi serbest/özgür bırakmak kullanılan şeyin onun özsel doğası için ilgilenilmesi demektir. Bir şeyle uğraşmada ya da muamelede, elimizin o şeye ‘uyması’ gerekir” (Dreyfus, 1984: 26). Burada, bir şeyin umursanmasından kasıt, onun özsel doğasından ötürü onunla ilgilenilmesinden ileri gelir. Bizim ilgilenmemiz, kullanılan şeyin açığa çıkardığı duruma cevap vermemizle olur. Bu da araçla ilgilenmemizde onun bizim emrimize amade olmasıyla değil, bizim onun çağrısına uyum içinde cevap verip vermeyişimizle alakalıdır. Fakat VZ’de çekicinin özsel doğasından bahsedemeyiz, çekicinin fonksiyonu onun neye koşulduğu (bir-şey-içinliği) ile alakalıdır (Dreyfus, 1984). Çekiçle çakmada her ne kadar elle manipülasyon durumu gözetilse de elden hiç bahsedilmez. Buna göre araca ‘uyan cevap’ tan bahsedemeyiz (Dreyfus, 1984: 27). Yine de çekiç, kâğıt bardak gibi kullanılıp atılan bir şey de değildir. O sebeple çekiçle ilgilenmeden (Besorgen) bahsedilebilir fakat bu Dreyfus’a göre bir zanaatkarın kişisel eşyalarıyla ilgilenmesinden ziyade bir işçinin endüstriyel araçlara gösterdiği ilgiye benzer (1984: 27). Dreyfus’un bu görüşlerinde dikkat çekici olan, Heidegger’in çekiç örneğinde elin varlığını göz ardı ettiğini iddia etmesidir. El, el-altında-olanın anlatımında gerçekten de göz ardı edilmiş midir?

Aho’ya göre Heidegger bedeninin gündelik hayatta oynadığı rolü tamamen gözden kaçırmıştır (2010: 36). Fakat, VZ’de Heidegger’in gözden kaçırdığı ya da göz ardı ettiği bedeninin Dasein için önemi kişi için el-altında-olanın, mevcut-olana dönüşme deneyimiyle görünür hale gelir. Aho, arabayı yanlış anahtarla açmaya çalıştığında yalnızca anahtarın mevcut-olan olarak kendini göstermediğini aynı zamanda yanlış anahtarı tutan elin de kapı kolu ile birlikte farkına varıldığını iddia eder (2010: 40). Heidegger her ne kadar VZ’de Dasein’in bedeninin Dasein’in gündelik yaşamındaki önemini gözden kaçırmış ya da göz ardı etmiş olursa olsun, Dasein’in el-altında-olmayan ile ilgilenmesinde beden kendisini gösterir. Dasein’in bedeninin bu yolla kendini gösterdiği düşünüldüğünde, Heidegger’in VZ’de Dasein’in bedeninden pek de bahsetmemesi ve bedeninin VZ’de kendini gizlemesi, fundamental/temel ontolojideki el-altındalığın asli olarak mevcut-olmaklığı öncelediği varsayımının vurgulanmasına hizmet ettiği iddia edilebilir.

Bu çalışmanın motivasyonunu oluşturan çocuğun sorusuna geri döndüğümüzde el-altında-olmayan ayakkabıyla ilgilenmenin, el-altında-olanla ilgilenmede gizli kalması gereken Dasein'ın bedenini kendini geri çekememesiyle(saklayamamasıyla) alakalı olduğu söylenebilir. Bedenin kendini gizleyememesi ya da geri çekememesi el-altında-olanın kullanışlılığında ya da hizmetselliğinde problem yaratır.

“Dünyada var olanlar, belli amaçlar için kullanılabilirler sürece el'e-amade'dir (*Zuhanden*). Bu şu anlama gelir: Bu var olanların *kendilerinin ötesinde* belli işlevler ve gayelere *gönderimde* bulunmaları gerekir. Bunu ise ancak Dasein bu imkanlıklara *sahip olduklarını anladığı* için yapabilirler. Dolayısıyla Dasein'ın 'dünya-içre-olma'sının (*Ind-der-Welt-sein*) sarıh bir anlamı vardır. Bu, var oluşumuzun el'e-amade olanla mutlak surette bağlı olduğu, biri olmadan diğerinin de olamayacağı anlamına gelir” (Lewis ve Staehler, 2019: 115)

Çocuk ayakkabının imkanlılığı olarak koşma edimini anlamıştır, ayakkabı kendi kendine koşma imkanlılığı ya da olasılığı taşımaz. Ayakkabının koşmuyor oluşu, çocuğun bir araç olan ayakkabıyı yanlış anladığı manasına da gelmez. Yalnızca ayakkabının imlediği ve el-altında-olan ayakkabının anlamı olarak koşmanın artık çocuğun olasılığı/imkanlılığı olmadığı anlamına gelir. Çocuğun sahip olmuş olduğu ve sonradan kaybettiği bu olasılık, ayakkabının hizmetselliğini değil onun içinde tınladığı ve SEK'te aracın araçsallığı olarak karşımıza çıkan güvenilirliği sorgulatır. Aracın araçsallığındaki güvenilirlik, kendi kendine var değildir. Köylü kadının dünyasında kendini gizleyerek dünyanın açığa çıkmasını sağlayan ve onu koruyan yeryüzünün dünyanın sarsılmaz temeli olmasıyla alakalıdır. Heidegger, van Gogh'un resmine baktığında hergünkülünde bir köylü kadının dünyasını hayal etmiştir. Heidegger o ayakkabıların yürüme edimini kaybeden birinin dünyasına ait olabileceğini düşünmediği için köylü kadının hizmetsellik olarak anladığı aracın varlığının güvenilirlik olduğuna bir filozof olarak kanaat getirmiştir. Bir filozof olarak Heidegger, aracın araçsallığını güvenilirlik olarak tanımlarken köylü kadının pratiğini imgeler, imgesinin kaynağı ise “mütevazı var bulunuşu ile kendi başına oluşmuş ve hiçbir şeye zorlanmayan” haliyle salt nesneye benzeyen sanat eseridir (Heidegger, 2007: 19). Heidegger, aracın araçsallığının güvenilirlik olduğu varlığına kendi estetik deneyimiyle varmıştır. Bu deneyim “hiçbir şeye zorlanmayan” sanat eserinin açtığı alanın açıklığında meydana gelir. Estetik deneyimle kendini gösteren güvenilirliğin, pratikte ayakkabısıyla “kullanımlık nesne” olarak karşılaşan insan için geçerli olup olmadığı belli değildir. Bu sebeple köylü kadının ayakkabısının hizmetselliğinden değil, filozofun hizmetselliğin içinde tınladığını iddia ettiği güvenilirlikten kuşulanılmalıdır.

Aracın güvenilirliği, bir bakıma dünyanın da güvenilirliğidir. Dünyanın güvenilirliği ise yeryüzünün onu kollamasından, gizlemesinden gelir. Sanat eserinin öneminin bir dünya kurması ve onu deneyimleyeni adeta varolanların varlıklarını gösterdiği bir açıklığa çekmesi olduğunu belirtmiştik. Filozof Heidegger gibi, sanat eseri karşısında insan, daha önce baktığı fakat görmediği ya da işitip de duymadığı şeyleri duyar ve görür. Sanat eseri, bizi poetik düşünmeye zorlar, bize konuşur ve bizi kendi açıklığına çeker. Bu açıklıkta, şeylerin varlığı kendini bizim gündelik uğraşlarımızdan ya da muamelemizden bağımsız olarak gösterebilmiştir.

SEK çerçevesinde, dünyanın güvenilirliğinin onun yeryüzü üzerinde yükselmesinden kaynaklandığı iddiasında bulunulabilir. Yeryüzü hem koruyan hem de kapatan, henüz açığa çıkamamış bir temeldir. Dünya, yeryüzü üstüne kurulmuştur, onu açmaya çalışır. Yeryüzü bu açılmaya direnirken dünyayı korur. Yeryüzünün dünya kurulumundaki rolü sanat eseri aracılığıyla açıklanmışken yeryüzünün Dasein için ne ifade ettiği ve yeryüzü Dasein ilişkisi bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

### Dasein'in Bedensel Doğası ve Yeryüzü

VZ'de Dasein'in varlığının ihtimam-gösterme oluşuna öntolojik bir kanıt olarak *Cura* mitinden bahsedilir. Mite göre 'İhtimam-Gösterme' nehir kenarında dolaşırken killi toprağa şekil verir (Heidegger, 2018: 301-302). Daha sonra verdiği şekle Jüpiter'den ruh üflemesini ister, Jüpiter ondan isteneni yapar. Sıra bu yaratılan şeye isim vermeye gelince Jüpiter, 'İhtimam-Gösterme' ve 'Toprak (*Telus*)' aralarında anlaşamaz. Satürn, Toprak'ın yaratılan şeye bedenini armağan ettiğini ve adının "homo" yani topraktan gelen olacağını söyler (Heidegger, 2018: 301-302). Mite göre, ihtimam gösterme (*Sorge*) SEK'te yeryüzü olarak karşımıza çıkmış olan toprağa şeklini verir. Buna göre Dasein'in şekli ya da formu ihtimam-göstermenin yoğunlaştığı yeryüzüdür. Dasein'i öntolojik bağlamda ihtimam-göstermenin şekillendirdiği insan olarak anlayacak olursak, yeryüzü ile bedeni bağdaştırabiliriz. Yukarıda da bahsedildiği üzere *Cura* mitinde, yeryüzü adeta Dasein'in bedeninin malzemesidir. Fakat burada bedenin yeryüzü materyaliyle yoğunlaşarak meydana gelmesinden daha önemli olan beden ve yeryüzünün gizlenmedeki ortaklığıdır. Mitten yola çıkarak, VZ'de dünya-içinde-varolma olarak Dasein'in bedeninin, SEK'teki yeryüzü gibi gizlenmiş olduğunu söyleyebiliriz. Dasein'in dünya-dahilinde varolanlarla ilişkisinde beden gizlenecek ki varolanlar kendini açığa çıkarabilirsin, ya da varolanların varlığı salıverilsin. Çekiçle vurmakta elden bahsedilmeyip, el-altında-olandan bahsedilmesi tam da bu sebeptir. El, anca kendini geri çektiğinde el-altında-olanın varlığı serbest kalmış olur. Fakat el, kendini sonradan geri çekmez.

"...bir-şey-uğrunalık bir-şey-içinliği imlemektedir. Bu da bunun-içinliği, bu da ilintilendirilmenin neredeliğini, o da ilintililiğin ne-ileliğini imlemektedir. Söz konusu ilişkiler kendi aralarında asli bir tümlük oluşturacak şekilde birbirlerine kenetlenmişlerdir. Onlar, Dasein'in kendini öncel olarak kendi dünya-içinde-varolmasını anlamasını sağlayan anlamlandırmalar olarak ne ise öylelerdir. Bu anlamlandırma ilişkisi bütününe *anlamlılık* diyoruz" (Heidegger, 2018: 142).

Aynı şekilde, bu önem ilişkileri de dünyanın dünyasallığının ön koşullarındandır. Dasein'in gündelik ortalama hayatını, hergünlüğünü idame ettirebilmesi için belki de yalnızca sonluluğunu değil bedenini de göz ardı etmesi gerekir. Bir başka ifadeyle dünyanın açığa çıkması için yeryüzünün geri çekilmesi gerektiği gibi Dasein'in hergünlüğü için onun bedeninin de geri çekilmesi gerekebilir. El-altında-olanın kullanımda kendini geri çekmesinin ön koşulu olarak Dasein'in bedeninin geri çekilmesi gerekebilir. Örneğin, bir garsonun hergünlüğünde ellerinin servis sırasında titrememesi gerekir. Elleri titreyen bir garson için çay servisi yaparken çay tabağının üzerindeki çay bardağının hareket etmesinde aracın Dasein'in kullanımında kendi geri çekmesinden bahsedemeyiz. Çünkü titreşen ellerin tepside masaya servisi esnasında tuttuğu tabağın üzerinde sabit duramayan çay bardağının çıkardığı ses el-altında-olanla ilgilenmede dikkat çekmemesi ve gizlenmesi gereken elleri açığa çıkarır. Garson dökmeden çayı masaya servis ediyor olsa bile ellerin sıcak çay dolu ince cam bardağa uyduğu ve garsonun bu işte kabiliyetli olduğu söylenemez. Dünya-içinde-varolma "bizim şeyleri kullanmadaki asli kabiliyetimiz" (Lewis ve Staehler, 2019: 116) ise bahsedilen garsonun servis sırasındaki kabiliyetsizliği dünya-içinde-varolan olamadığını mı gösterir? Cevap olarak, bu durumun yalnızca içinde var olduğumuz dünyanın varolanlarla olan ilgilenmemizde bedenimizi gizleyemediğimiz zaman Heidegger'in tasavvur ettiği kadar korunaklı bir zemin üzerinde olmadığını gösterir. Dasein, varolanlarla ilgilenerek muamele eder ve onları "ustaca kullanır" (Lewis ve Staehler, 2019: 116). Çay bardağı ve tabağının el-altında-olmaları kullanımda kendilerini geri çekmelerini gerektirir, garsonun elinde 'titreyen tabak ve bardak' kırık ya da çatlak olmadığı halde kendilerini onun kullanımında geri çekmez. Bu araçların garson için görünür olmasının sebebi servis anında bedenin kendini gizleyememesidir.

Beden, *Cura* mitinde olduğu gibi yeryüzünün ihtimam-gösterme tarafından şekillenmiş hali ise, Dasein'in bedeni dünya-dahilinde varolanlarla olan ilgilenme ilişkisinde kendini gizleyen olarak ortaya çıkar. İhtimam-gösterme, tıpkı SEK'teki sanatçının malzemeyi zorlamadan eseri ortaya koyması gibi Dasein'a şeklini verir. Zorlanmamış yeryüzünün gizini koruyan olarak açığa çıkması sanat eseriyle mümkünken, aracı kullanmada zorlanmayan Dasein'ın bedeni de görünmeyen olarak açığa çıkabilir. Bununla birlikte, el-altında-olan ile mevcut-olan ayrımı, Dasein'ın bedeninin kendini yeryüzü gibi –açığa çıkararak– gizlemesi varsayımı üzerine inşa edilmiştir. Çocuğun, aracı kullanmada zorlanan bedeni kullanımda kendini geri çekemez, dolayısıyla beden gizlenemez. Çocuğun bedeni gizlenemediği için de ayakkabılar ne el-altında-olandır ne de mevcut-olandır.

## SONUÇ

Bu çalışmada yürüme kabiliyetini kaybetmekte olan bir çocuğun “Ayakkabılarım neden koşmuyor?” sorusu göz önünde bulundurularak Heidegger'in *Varlık ve Zaman* ve *Sanat Eserinin Kökeni* adlı çalışmalarında ortak tema olan 'araç'ın anlamı ele alınmıştır. VZ'de araç, el-altında-olan olarak işlevselliğinde, kullanışlılığında Dasein'ın gündelik uğraşında ya da muamelesinde adeta görünmez olarak varlığını açığa çıkarır. Dasein, aracı kullanırken varolanın varlığını serbest bırakır. VZ'de aracı varlığına serbest bırakma diğer varolanlara atıfla ve Dasein'ın eylemlerinde gerçekleşir. Araç işlevini yerine getiremeyecek bir hal aldığıda önce el-altında-olmayan, daha sonra da mevcut-olan olarak kendini gösterir. Araç, kendini mevcut-olan olarak gösterirken Dasein o aracın ne için kullandığının, aracın atıf yaptığı diğer varolanlarla birlikte bilincine varır.

VZ'de el-altında-olan, mevcut-olandan daha temel bir bulunuş seklidir. Heidegger'in Descartes eleştirisi de Descartes'in bunu yok saymasından gelir.<sup>19</sup> Heidegger, fundamental ontoloji olarak adlandırdığı kendi ilişkisel ontolojisini ve dünya kuramını kurarken Descartes'in düalizmini deşillemek üzere kullanır. Descartes zihni merkeze aldığı meditasyonlarında el-altında-olan aracı yok sayarak işe başlar ve en sonunda düşünen varlık olarak zihni konumlandırır. Descartes'in aracı deşillemek için onunla olan önontolojik ilişkisini yok sayması gerekir. Heidegger'in dünya kavramı, aslında teorik yorumdan önce olana, teorik yorumu mümkün kılan dünya-içinde-varolma durumuna aittir. VZ'deki Dasein'ın dünyası, çevreleyen ve zati dünya, SEK'te köylü kadının dünyası olarak karşımıza çıkar. Araç, VZ'de dünya ve dünyasallık kavramlarını anlamaya yardımcı olan el-altında-olandır, SEK'te yarı eser ve yarı salt nesne olarak tanımlanır.

SEK'te, güvenilirlik olarak tanımlanan aracın varlığına Heidegger'in van Gogh'un resmi karşısında olan deneyimini aktarmasıyla vardık. Heidegger, varolanların varlığını açmada sanat eserini felsefi teorilerden daha makbul görür. Buna göre, VZ'de hizmetsellik olan aracın varlığı, onun güvenilirliğinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmış olur. Sanat eseri varolanların varlığını onların pratik kullanımının dışında bir alanda gösterir. Çocuğun ayakkabıları ile alakalı pratik sorusu da VZ okuyucusunun eserde teorik serimlenişleriyle karşılaştığı aracın anlamını çocuğun deneyimi vasıtasıyla görmeye davet edebilir.

VZ'de aracın varlığından güvenilirlik olarak bahsedilmez, araç Dasein'ın emrinde kullanışlılık olarak kendini gösterir. Bu çalışmada VZ'de bahsi geçmese de aracın ve dolayısıyla dünyanın güvenilirliğinin varsayıldığı iddia edilmiştir. SEK'te güvenilirliğin mevzu bahis olduğu durumda, Heidegger'in VZ'de tek bir yerde bahsini açtığı yeryüzü de sahneye çıkar.

SEK'te yeryüzü ve dünya arasındaki ilişkiyi sanat eseri, VZ'de yeryüzü ve beden arasındaki ilişkiyi *Cura* miti meydana çıkarmıştır. Yeryüzü ve dünya arasındaki bağlantıyı sağlayan araçtır, fakat aracın

<sup>19</sup> Burada Descartes'in bilerek yaptığı bir hata olduğu iması yoktur. Descartes, suçluysa da Batı metafiziğinin varlık anlayışını, Heidegger'in sonradan mevcut-olan olarak adlandırdığı şekliyle kabul ettiği, geleneği sorgulamadığı, özne nesne ayrımını keskinleştirdiği için suçludur.

araçsallığı SEK'te yeryüzünün VZ'de ise Dasein'in bedeninin gizlenmesiyle mümkündür. Yeryüzü, VZ'de tıpkı güvenilirlik gibi varsayılmış ve bundan *Cura* miti dışında bahsedilmemiştir. Yeryüzü bize Dasein'in bedenselliği hakkında ya da bedenselliği nasıl düşünmemiz gerektiği hakkında da fikir verir. Öte taraftan, Dasein'in bedenselliği Heidegger felsefesi çalışanlar arasında haklı olarak bir tartışma sebebidir. Heidegger 1960'lı yıllarda verdiği *Zollikon Seminerleri*'ne kadar Dasein'in bedensel doğasının kendi içinde problemlili olduğunu söyleyerek bunun üzerinde pek de durmamıştır.

Bu çalışmada koşmayan ayakkabıları anlamak için beden ve yeryüzü arasındaki ilişkinin ele alınması önerilmiştir. Dasein'in maddesel bedeni, onun varolanları kendi varlıklarına serbest bırakması için görünmez olmak durumundandır. Tıpkı yeryüzünün kendini kapatarak dünyayı açmaması gibi. Ayakkabısı koşmayan çocuğun ayakkabının varlığını serbest bırakmadığı durumda ayakkabının güvenilmez olduğu anlaşılabilir. Bu, her ne kadar Heidegger'in sistemi için bir problem oluştursa da çocuğun sorusu tam da Heideggerci bir sorudur. İnsanın bedenselliği üzerinde durmayan ve insanın eylemlerini dünyadaki varolanlara, özellikle de el-altında-olanla anlamlandıran bir sorudur. Bir çocuğun nahif sorusu olarak önemsizleştirilemez ve geçiştirilemez çünkü başka türlü düşünmeye kapı aralamış ve aracın varlığını bir kez daha sorgulatmıştır.

## TEŞEKKÜR

Döndü Şahin'e ve Melike Molacı'ya katkı ve desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

## KAYNAKÇA

- Aho, K. A. (2010). *Heidegger's Neglect of the Body*. New York, NY: Suny Press.
- Dahlstrom, D.O. (2013). *The Heidegger Dictionary*. London and New York, NY: Bloomsbury Academic.
- Derrida, J. (2009). Restitutions of the Truth in Pointing [*Pointure*]. D. Preziosi (Ed.), *The Art of Art History* içinde (ss. 301-316). Oxford: Oxford University Press.
- Direk, Z. (2010). Heidegger'in Sanat Anlayışı. *Cogito* (64). 206-124.
- Dreyfus, H. L. (1984). Between Technē and Technology: The Ambiguous Place of Equipment in Being and Time. *Tulane Studies in Philosophy*, 32, 23-35.
- Guignon, C. (2009). The Body, Bodily Feelings, and Existential Feelings: A Heideggerian Perspective. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 16(2), pp. 195-199.
- Heidegger, M. (1993). The Origin of the Work of Art. D.F. Krell (Ed.), *Basic Writings* içinde (ss. 139-2012). New York: Harper Collins.
- Heidegger, M. (2001). *Zollikon Seminars*. Medard Boss (Ed.), Franz Mayr and Richard Askay (Trans.). Evanston, Illinois: Northwestern University Press.
- Heidegger, M. (2006). *Being and Time*. J. Macquarrie & E. Robinson (Trans.). Oxford: Blackwell.
- Heidegger, M. (2007) *Sanat Eserinin Kökeni* (F. Tepebaşı, Çev.). Ankara: De Ki Yayın Basım.
- Heidegger, M. (2018). *Varlık ve Zaman* (K. Ökten, Çev.). İstanbul: ALFA.
- Hurst, A. (2003). Helen and Heidegger: Disabled Dasein, Language and Others. *South African Journal of philosophy*, 22(1), 98-112.
- Keki, B. (2016). On Spatiality and the Problem of the Body in Heidegger's Being and Time. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)* (22), 315-332.
- Lewis, M. ve Staehler, T. (2019). *Fenomenoloji* (Osman Baran Kaplan vd, Çev.). Ankara: Ayrıntı Basımevi
- Sinclair, M. (2006). *Heidegger, Aristotle and the Work of Art*. New York, NY: Palgrave Macmillian.
- Thoibisana, A. (2008). Heidegger on the Notion of Dasein as Habited Body. *Indo-Pacific Journal of Phenomenology*, 8(2).
- White, C. J. (2005). Heidegger and the Greeks. In D. H. L. & M. Wrathall, *A Companion to Heidegger* (pp. 121-140). Malden (MA), Oxford, Victoria: Blackwell Publishing Ltd. doi:10.1002/9780470996492.ch8